

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Strategi

Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv

En satsing på friluftsliv i hverdagen; 2014–2020

Innhold

Forord	2	5. Videreutvikle kunnskapsgrunnlaget om friluftsliv	21
1. Mål og hovedsatsinger	3	6. Øke bevisstheten om friluftslivets positive effekter	23
2. Hvorfor satsing på friluftsliv?	5	7. Økt samarbeid og samordning mellom sentrale aktører innenfor friluftsliv	24
2.1 Stort folkehelsepotensial	5		
2.2 Attraktive byer og tettsteder	5		
2.3 Bred forståelse av friluftsliv	7		
3. Sikre økt nærhet og tilgang til attraktive områder og ferdselsårer for friluftsliv	8		
3.1 Bedre ivaretagelse og tilrettelegging av viktig areal for ferdsel og opphold nær der folk bor	8		
3.2 Økt bruk av landbrukets kulturlandskap til friluftsliv	10		
3.3 Fysisk aktivitet og friluftsliv som del av den statlige idrettspolitikken	11		
3.4 Økt tilgjengelighet til friluftslivsområder	12		
3.5 Økt fokus på kulturminner som opplevels-verdi og motivasjonsfaktor i friluftsliv	12		
4. Stimulere til friluftslivsaktivitet	14		
4.1 Øke samarbeid mellom kommuner for å øke attraktiviteten i nærmiljøene i byer og tettsteder	14		
4.2 Øke andelen personer med innvandrerbakgrunn som utøver friluftsliv	14		
4.3 Friluftsliv i skole og barnehager	16		
4.4 Økt samarbeid med grunneierne og de frivillige organisasjonene	18		
4.5 Bruk av ny teknologi for å fremme friluftsliv	19		

Forord

Regjeringen legger med dette frem en nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv. Strategien inneholder både konkrete tiltak og føringer og retningslinjer for statens videre arbeid med friluftsliv i årene frem mot 2020.

Friluftsliv har stor helsefremmende betydning, og det å bidra til at enda flere utøver friluftsliv jevnlig er et viktig tiltak for å bedre folkehelsen. Særlig viktig er det at barn og unge oppdager gleden ved friluftsliv og gis ferdigheter til å utøve friluftsliv.

Målet med strategien er at staten skal innrette og målrette sine virkemidler slik at disse bidrar til at flest mulig av befolkningen utøver friluftsliv på jevnlig og varig basis. Barn, unge og personer og grupper som i liten grad driver med friluftsliv er hovedmålgrupper for strategien. I tillegg har personer med innvandrerbakgrunn et særlig fokus. For å nå flest mulig er strategiens hovedmål å legge til rette for friluftsliv i og ved byer og tettsteder.

Jeg er opptatt av at det offentliges arbeid med friluftsliv skal favne vidt. Satsingen på friluftsliv omfatter derfor også friluftsliv i den allment tilgjengelige grønnsstrukturen inne i byer og tettsteder.

Strategien er utarbeidet i et nært samarbeid mellom alle departementene. De fleste departementene vil ha et ansvar for å følge opp strategien, men Miljøverndepartementet vil ha et særlig ansvar for dette.

Oslo, august 2013

Bård Vegar Solhjell
Miljøvernminister

1. Mål og hovedsatsinger

Friluftsliv gir gode opplevelser og bedre folkehelse. Personer som deltar aktivt i friluftsliv får gjerne også et engasjement for å ta vare på natur og miljø. Regjeringen ønsker å få flere mennesker til å delta i friluftsliv på jevnlig og varig basis. Et viktig virkemiddel for å få til dette er å legge til rette for friluftsliv i nærmiljøet. Strategiens hovedmål er derfor å øke antall aktive i friluftsliv i og ved byer og tettsteder. De viktigste målgruppene er barn og unge, personer med innvandrerbakgrunn, personer med nedsatt funksjonsevne og personer som er lite fysisk aktive.

Samtidig er det et mål at friluftsliv skal være et gode for hele befolkningen. Samlet skal strategien bidra til å nå de fire nasjonale målene innenfor friluftsliv, se boks 1.

Boks 1

Den statlige friluftslivspolitikken har følgende fire nasjonale mål:

- 8.1. Alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og i naturen ellers
- 8.2 Områder av verdi for friluftslivet skal sikres og forvaltes slik at naturgrunnlaget blir tatt vare på
- 8.3. Allemannsretten skal holdes i hevd
- 8.4. Planlegging i kommuner, fylker og regioner skal medvirke til å fremme et aktivt friluftsliv og skape helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlige nærmiljø

For å nå målene skal friluftslivstrategien legge til rette for:

- økt nærhet og tilgang til attraktive områder og ferdselsårer for friluftsliv der folk bor
- stimulering til friluftslivsaktiviteter
- videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget om friluftsliv
- å skape økt bevissthet om friluftslivets positive effekter
- økt samarbeid og samordning mellom sentrale aktører innenfor friluftsliv

Med nærmiljø menes her områder og ferdselsårer som ligger i umiddelbar nærhet fra der folk bor (50-1000 meter avhengig av aldersgruppe). Gjennom å gjøre områder lettere tilgjengelig og sørge for bedre informasjon og skilting, vil det bli mer attraktivt med friluftsliv i nærmiljøet.

I Danmark er det gjort undersøkelser som viser at dersom det er 300 meter til en park, brukes den gjennomsnittlig 2,7 ganger i uken. Dersom det er 1000 meter til en park, brukes den i gjennomsnitt 1 gang i uken. Denne undersøkelsen viser at mange små parker samlet sett gir mer bruk enn få og store parker (Grahn og Stigsdotter 2003).

Friluftslivsområder og parker i nærmiljøet er viktig i alle deler av landet, men strategien legger hovedvekt på områder og ferdselsårer i og ved byer og tettsteder. Om lag 80 prosent av befolkningen bor i slike områder, og effekten av tiltakene anses derfor størst her.

Regjeringen vil satse på friluftslivsaktiviteter som lavterskeltilbud i folkehelsearbeidet, jf. Meld. St. 34 (2012-2013) «Folkehelsemeldingen, God helse – felles ansvar». Det kortreiste friluftslivet når barn og unge i deres nærmiljø og bidrar til å gi gode friluftsvaner i ung alder. Tilrettelegging av friluftsområder for personer med nedsatt funksjonsevne og tiltak som stimulerer til bruk av friluftsområdene er en sentral satsing. De som i dag er lite fysisk aktive er en sentral målgruppe for det kortreiste friluftslivet. Enkle, men gode turmuligheter i nærmiljøet er et lavterskeltilbud som kan nå mange.

Regjeringen vil bidra til at flere personer med innvandrerbakgrunn deltar i friluftsliv gjennom skreddersydde aktivitetstilbud og ved å målrette informasjonen om den norske friluftslivstradisjonen.

Det skal bli sterkere samordning av virkemidler til friluftsliv på ulike sektorer og departementers ansvarsområder, herunder blant annet Miljøverndepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kulturdepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Strategien viser hva staten kan bidra med for å realisere friluftslivets folkehelsepotensial i større grad.

Samtidig vil de viktigste konkrete handlingene for å nå strategiens mål skje på lokalt nivå. Strategien beskriver derfor hva staten kan gjøre for å bidra til innsats på regionalt og lokalt nivå.

Friluftslivet og dets organisasjoner har sin primære departementstilknytning til Miljøverndepartementet, og hovedansvaret for friluftslivspolitikken ligger her.

Imidlertid har mange av de øvrige departementene viktige virkemidler og ansvarsområder som berører friluftsliv, og som dermed også omfattes av strategiens tiltak og føringer.

2. Hvorfor satsing på friluftsliv?

2.1 Stort folkehelsepotensial

En økt satsing på friluftsliv for å bedre folkehelsen er begrunnet i at befolkningen i dag er mindre fysisk aktiv enn ønskelig. Folkehelsemeldingen løfter fram friluftsliv som en viktig kilde til helse og livskvalitet. Det å få flere til å delta i friluftsliv på jevnlig og varig basis vil gi positive helseeffekter for befolkningen samlet sett. Muligheten til naturopplevelse i hverdagen er imidlertid begrenset for mange, blant annet fordi stadig flere bor i byer og tettsteder, der tilgangen til parker og naturområder ofte er dårligere enn på mindre steder.

Samtidig er friluftsliv en svært populær fritidsaktivitet. Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse for 2011 viser at ni av ti nordmenn går på tur eller driver med andre former for friluftsliv en eller flere ganger i året. I gjennomsnitt driver disse personene med friluftsliv to ganger i uken. Undersøkelsen viser imidlertid en nedgang i interessen for friluftsliv blant ungdom. I 2001 deltok 97 prosent av ungdom mellom 16-24 år i friluftslivsaktiviteter, mens tallet var 91 prosent i 2011. Omtrent to tredjedeler av befolkningen, inkludert de lite aktive, trekker fram turer i naturen og nærmiljøet som det de foretrekker å gjøre mer av dersom de skulle bli mer fysisk aktive.

Undersøkelser om «den gode turopplevelsen» tyder på at nærturer og langturer utfyller hverandre. Det å få nærturer og nærnaturen «i blodet», særlig fra barnsben av, er for mange en viktig drivkraft for å oppsøke naturen senere i livet (Vistad 2006 og 2011). Samtidig er det sannsynlig at friluftsliv ved kysten og i skog og fjellområder som nytes i helger og ferier, er viktige for å motivere til aktivitet i hverdagen. Det er derfor svært viktig å også ivareta arealene og kvalitetene knyttet til større naturområder som er lite aktuelle for hverdagsfriluftslivet.

2.2 Attraktive byer og tettsteder

Rundt 80 prosent av befolkningen bor i byer og tettsteder, og disse stedene kan også forvente økt tilflytning og vekst i framtiden. I tillegg til de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene i skog og mark, tilbringer stadig flere fritiden i byens parker, gater og plasser og strandpromenader. Å skape grønne omgivelser og områder i byene er viktig.

Byens offentlige grønne uterom og ferdselsårer får større betydning. Byrom og utearealer må utnyttes best mulig og utformes slik at de inneholder de kvaliteter og aktiviteter som brukerne etterspør. Det blir viktig å ivareta variasjon, helhet og sammenheng mellom ulike typer nærmiljøområder, og å tilrettelegge for trygge og attraktive forbindelser for gående og syklende.

Det er også viktig å tilrettelegge for «nærhetsbyen», med bevegelse til fots og på sykkel til hverdagslivets målpunkter, som barnehage, skole, jobb, dagligvarebutikk/nærservice, møteplasser og grøntområder. Dette vil bidra til økt folkehelse, mer liv i gatene og det blir redusert klimagassutslipp ved mindre bilbruk.

Grønne byer og tettsteder er attraktive steder. Gater med alleer, bytrær og grønne lunger binder sammen større grønnstrukturer og bidrar til naturkvaliteter inne i byen. Byens blågrønne strukturer vil bli stadig viktigere framover i forbindelse med lokal klimatilpassning, og kan sammen med grøntområder skape nye biotoper og rikere dyre- og fugleliv i byen. Dette vil bidra til å skape naturkvaliteter i byrommene og være en viktig kvalitet for «den gode turopplevelsen» også i byene.

BOKS 2

Bynært friluftsliv i Drammen

Foto: Drammen kommune

Drammen kommune har i løpet av de siste 25 årene arbeidet aktivt og langsiktig for å få en god og bærekraftig byutvikling, der spesielt utvikling av de grønne strukturene langs elvebredden i sentrum av Drammen er synlige i bybildet. Gangbrua Ypsilon knytter sammen de to bydelene Strømsø og Bragernes over elva, og gjør det mulig for byens innbyggere og tilreisende å vandre, sykle og oppholde seg i flotte omgivelser både på langs og tvers av Drammenselva.

Dette har tilført byens sentrum en helt ny «turkultur» de siste årene. Drammen kommune fikk midler av Framtidens byer i 2012 til første fase av prosjektet «Bynært friluftsliv».

I denne fasen er det gjennomført et kartleggings- og registreringsarbeid i samarbeid med Drammen og Oplands turistforening (DOT) og Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO).

Dette arbeidet danner et kunnskapsgrunnlag for videre utvikling og tilrettelegging av forholdene for bynært friluftsliv i Drammen. Spesielt har arbeidet med å utvikle tverrforbindelser fra sentrum og ut mot markaområdene høy prioritet.

Partene Drammen kommune, Friluftslivets fellesorganisasjon og Drammen og omegn turistforening har et felles mål: at drammenserne bruker fritiden i marka der de bor, og at det tilrettelegges for en fysisk sammenheng mellom by og natur.

2.3 Bred forståelse av friluftsliv

Den offentlige definisjonen av friluftsliv er «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse». Denne definisjonen er lagt til grunn i stortingsmeldingen om friluftsliv fra 1987 og ble videreført i den siste stortingsmeldingen om friluftsliv fra 2001. Et avgjørende aspekt ved friluftsliv er dermed at aktiviteten skal foregå i natur og ha innslag av fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet i grønne omgivelser inne i byer og tettsteder, for eksempel i parker og grønnstrukturer, kan dermed også inngå i friluftslivsbegrepet. Regjeringen ser på friluftsliv som et vidt begrep, med et stort mangfold av aktiviteter og områder for utøvelse.

Det som skiller friluftsliv fra idrett og andre former for fysisk aktivitet utendørs er at aktiviteten skal foregå i natur eller grønne omgivelser, at den normalt ikke skal være konkurransebasert og at naturopplevelse skal være en motivasjon for aktiviteten. Et mål for turen kan like gjerne være Ikea som en markastue.

Med naturopplevelse menes i denne sammenheng også det å oppleve kulturminner i natur, og å forstå og oppleve landskapets historie. Tidligere tiders bruk av skog, fjell, utmark, holmer og skjær har etterlatt mange spor i landskapet, både fra den tidlige forhistorien og fra nyere tid. Slike menneskelige spor har ofte store opplevelsesverdier. Mange ferdselsårer og stier er i seg selv kulturminner, da de har vært brukt i hundrevis av år og kanskje er opparbeidet på ulikt vis.

3. Sikre økt nærhet og tilgang til attraktive områder og ferdselsårer for friluftsliv

3.1 Bedre ivaretagelse og tilrettelegging av viktig areal for ferdsel og opphold nær der folk bor

Skal friluftsområder brukes aktivt viser dokumentasjon at områdene må finnes innenfor en avstand på 50-1000 meter fra der folk bor, avhengig av aldersgruppe. Dersom avstanden øker utover dette, synker bruken av områdene. For eksempel har småbarn en grense på 50 meter, eldre 300 meter, voksne i følge med barn 400 meter og ungdom 1000 meter. Barns aksjonsradius er dermed begrenset. De fleste 5-6-åringer oppholder seg mindre enn 100 meter fra egen inngangsdør. Helt opp til 8-årsalderen er barns aksjonsradius i hovedsak mindre enn 200 meter. Mer enn halvparten av 13-16-åringene oppholder seg under 300 meter fra boligen når de er ute i boligområdet. Eldres aktivitet er også sterkt knyttet til nærmiljøet.

Regjeringen ønsker at det skal være attraktive uteareal og grøntområder i byer og tettsteder nær der folk bor. Statens midler til sikring av friluftsområder skal derfor i større grad gå til områder nær der folk bor, med hovedvekt på områder i og ved byer og tettsteder. Områder og grønnstrukturer som kan brukes av mange brukergrupper skal prioriteres. Det er en ambisjon at alle byer og tettsteder skal ha maksimalt 500 meter fra bosted til et sammenhengende nettverk av ferdselsårer.

Friluftsområder som kan brukes av mange brukergrupper skal prioriteres for statlig sikring, slik at de kan skape mest mulig aktivitet. Dette omfatter også viktig grønnstruktur som kan bidra til at det blir sammenhengende turtraseer.

Fysisk tilrettelegging er ofte nødvendig for å bidra til at friluftslivsarealer blir tatt i bruk. Erfaring viser at tilrettelagte områder, stier og turveier brukes av mange. God tilgang til friluftsområder er videre avhengig av at det etableres atkomst via turveier, stier, gang- og sykkelveier fra der folk bor. De statlige midlene til opparbeiding og tilrettelegging av statlig sikrede friluftsområder skal også i større grad brukes i områder og ferdselsårer som ligger nær der folk bor, med hovedvekt på områder i og ved byer og tettsteder.

Bare halvparten av dagens 15-åringer er fysisk aktive minst en time hver dag, slik myndighetene anbefaler for barn og unge. Andelen fysisk aktive synker med økende alder i barne- og ungdomsårene. For å gjøre friluftsaktiviteter mer attraktivt for unge, er det viktig å ivareta aktiviteter som ungdomsgenerasjonen foretrekker. Dette omfatter for eksempel klatring, frikjøring på ski og terrengsykling. Hvis ungdom får medvirke i steds- og nærmiljøutvikling kan dette bidra til mer aktivitet, jf. folkehelseloven og plan- og bygningsloven.

Gang-, sykkel- og turveisystemet må sees i sammenheng med den helhetlige steds- og nærmiljøutviklingen. En viktig forutsetning for bruk av friluftsområder, turveier og parker er godt vedlikehold og estetikk. God belysning gir for eksempel større trygghet. Dette er særlig viktig for innvandrere, kvinner og barn som ofte oppgir utrygghet som grunn for ikke å være ute.

Et annet eksempel er at strøing om vinteren kan bidra til økt bruk av friluftsområdene. Områder som brukes av mange oppleves ofte som tryggere, og sentralisering av aktivitet kan derfor bidra til å gjøre noen områder særlig attraktive.

BOKS 3

STI-muliprosjektet «Fra senga til Bestemorenga»

Et eksempel på tilrettelegging av turveier og turstier er STI-muliprosjektet i Bodø kommune i Nordland. Her tar tilrettelegging av ferdselsårer for friluftsliv i byer og tettsteder utgangspunkt i at alle skal ha maksimalt 500 meter fra bosted til et sammenhengende nettverk av ferdselsårer. Ved å ha kort avstand fra boligen til en turvei gjøres terskelen for å utøve friluftsliv lav, og den totale friluftslivsaktiviteten øker. I STI-muliprosjektet satses det både på informasjon, merking, arrangement, oppgradering og nyanlegg. Gjennom STI-muliprosjektet har samtlige større boligområder i Bodø fått godt merkede og tilrettelagte rundturløyper mindre enn 500 meter fra der folk bor. Det er etablert en ordning som kalles «STI-adopsjon» som er innbyggernes mulighet for å ta ansvar for en løype over tid. Flere skoler er med på denne ordningen.

Satsingen er prosjektorganisert, og prosjekteier er Bodø kommune. Styringsgruppen er politisk og består av sentrale politikere fra posisjon og opposisjon. Prosjektgruppen består av administrasjonen i Bodø kommune, Bodømarkas venner, Statens Vegvesen og Salten Friluftsråd. Miljødirektoratet har også gitt midler til satsingen.

Skiløype og turvei tilrettelagt som ledd i Stimuliprosjektet.
Foto: Bjørn Godal

Fritidsbruk av ferdselsårer bør også inkludere gåing og sykling fremfor å bruke bil til jobb, skole, fritidsaktiviteter og andre ting. «Grønne» og «grå» ferdselsårer bør sees i sammenheng. Relevante tilskuddsmidler og satsinger bør i større grad enn i dag prioritere slike tiltak, for eksempel midler til sikring og tilrettelegging av friluftsområder og Vegvesenets gå-strategi, som er satsing på gåing og sykling som miljøvennlig transportform.

Regjeringen vil oppfordre alle kommuner til å utarbeide nærmiljøkart, som viser ferdselsårer for gåing, skigåing og sykling og eventuelt annen infrastruktur for friluftsliv i hverdagen.

Det gis tilskudd fra spillemidlene til nærmiljøkart innenfor nærmiljøanleggsordningen. Regjeringen vil også innenfor andre eksisterende tilskuddsordninger stimulere til skilting og merking som gjør det enkelt å finne fram til ferdselsårer, naturområder og kulturminner.

Der avstanden mellom bolig og friluftslivsområder er lengre enn gåavstand, vil god offentlig transport til friluftsområdene bidra til å øke tilgjengeligheten til områdene, særlig for ungdom, eldre og andre som ikke kjører bil.

Solstien ved Rjukan, et av prosjektene i programmet «Naturarven som verdiskaper». Foto: Trond Stegarud

Det er betydelig interesse for å tilrettelegge ferdselsårer. Mange kommuner har tatt initiativ for å øke tilretteleggingen og gjøre områder tilgjengelige og attraktive for flere. Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementets verdiskapingsprogram

”Naturarven som verdiskaper” har støttet blant annet merking og steinsetting av stier, etablering av sykkelruter og bedre skilting. Erfaring fra programmet er at tiltak som var rettet mot tilreisende og turister ble minst like populære og nyttige for lokalbefolkningen.

Nasjonalparkene er svært viktige områder for friluftsliv, og opprettelse av nye nasjonalparker medfører ofte økt bruk av disse områdene. Det er viktig å ha fokus på behov for økt tilrettelegging, oppsyn og drift som følge av økt ferdsel og besøk når nye nasjonalparker opprettes.

3.2 Økt bruk av landbrukets kulturlandskap til friluftsliv

Det skal vurderes hvordan det kan tilrettelegges for økt bruk av by- og tettstedsnære landbruksområder til friluftsliv i hverdagen, ikke minst der disse områdene er del av viktig grønnstruktur for ferdselsårer.

Landbrukets kulturlandskap oppfattes av de fleste som rekreasjonsområder med stor tilgjengelighet. En spredt bruk av utmarka representerer sjelden noen problemer, verken for eier eller bruker.

Et problem kan imidlertid oppstå dersom området ønskes åpnet med veier, som kan medføre større trafikk og mer organisert bruk av området. Grunneiere kan ha en økonomisk virksomhet i sine områder, og økt bruk kan føre til tap eller ulemper, som kan medføre krav om kompensasjon.

I St. meld. 9 (2011-2012) «Landbruks- og matpolitikken» vil Regjeringen øke samarbeidet mellom landbruket, kommunene og frivillige organisasjoner for å videreutvikle friluftslivstilbud i kulturlandskap, skog og utmark. Meldingen viser blant annet til at landbrukets veier er viktige ferdselsårer for friluftsliv, og at det er et mål at landbruket i større grad bidrar til at næringsens behov for vei kombineres med friluftslivets behov. Det vil blant annet bli vurdert hvordan Miljøverndepartementets sikringsordning bedre kan brukes for å sikre og tilrettelegge viktige områder og ferdselsårer i bynære skoger og jordbruksområder for friluftsliv, basert på frivillige avtaler med grunneiere.

3.3 Fysisk aktivitet og friluftsliv som del av den statlige idrettspolitikken

Innenfor rammen av idrettspolitikken vektlegges sammenhengen mellom friluftsliv og andre former for egenorganiserte utendørs mosjons- og treningsaktivitet. Det følger av Meld. St. 26 (2011-2012) «Den norske idrettsmodellen», at anlegg for idrett og egenorganisert fysisk aktivitet i kommunene, herunder friluftsliv, skal være førsteprioritet for den statlige idrettspolitikken de nærmeste årene, og at satsingen på slike anlegg skal økes. Gjennom spillemidlene til idrettsformål vil regjeringen legge til rette for at alle skal ha mulighet til å drive idrett og fysisk aktivitet i form av trening og mosjon, herunder friluftsliv.

Fra 2014 økes tilskuddssatsene for de viktigste anleggene for egenorganisert aktivitet og friluftsliv fra 700 000 kroner til 1 000 000 kroner. For en del anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet og friluftsliv er tilskuddssatsene for spillemidler inntil 50 prosent av godkjent kostnad. Dette omfatter blant annet turveier, turstier og turløyper. Regjeringen vil videre vurdere å avvike minimumskravet om lengde for turveger, dersom en turveg vil binde sammen to eksisterende turveger.

Regjeringen vil i tilskuddsbrevet til fylkeskommunene gi overordnede føringer om at rammetilskuddet fra spillemidlene skal legges til rette for den organiserte idretten og egenorganisert fysisk aktivitet og friluftsliv.

BOKS 5

Ilabekken i Trondheim – et stykke gjenskapt natur fra fjord til Marka

Foto: Marianne Gjerv

Ved hjelp av midler fra Statens vegvesen og Trondheim kommune samt frivillig innsats, er et tidligere forurensingsproblem blitt til en ressurs for beboere og allmennheten i Trondheim. Fram til 2006 var de nederste 700 meterne av Ilabekken fortsatt i rør.

Nå er bekken åpnet til glede for allmennheten, beboere, barnehager og skoler i områdene rundt.

Trondheim kommune fikk Miljøverndepartementets Bymiljøpris for åpning av Ilabekken i 2010.

Dette eksemplet har anvendt viktige prinsipper for gjennomføring:

- Ivareta og utvikle blågrønne strukturer
- Tverrfaglig samarbeid
- Lokalt engasjement

3.4 Økt tilgjengelighet til friluftslivs-områder

Det er viktig at friluftslivsområder er tilgjengelige for personer med nedsatt funksjonsevne og spesielle behov, og at flere får muligheten til varierte friluftslivsopplevelser. Det bør vurderes hvordan universell utforming og økt tilgjengelighet kan ivaretas på en hensiktsmessig måte, uten at det går på bekostning av andre viktige hensyn. Fysisk tilrettelegging må ikke gå på bekostning av kvaliteten på naturopplevelsene.

3.5 Økt fokus på kulturminner som opplevelsesverdi og motivasjonsfaktor i friluftsliv

Kulturminner er for mange en viktig motivasjon til å utøve friluftsliv. Overalt i naturen, fra nærmiljøet og til fjerne skogsområder og øde fjellområder, finner vi

spor etter mennesker. Selv om det å oppsøke disse områdene ikke nødvendigvis er hovedgrunnen til å gå på tur, vil de aller fleste finne at kulturminner beriker turen og gir den en ekstra dimensjon.

I Meld. St. 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste» (kulturminnemeldingen) framkommer at regjeringen vil fokusere mer på synliggjøring og formidling av kulturminner og kulturhistorie i naturen og kulturlandskapet.

Regjeringen vil derfor vektlegge dette sterkere ved bruk av statlige tilskuddsordninger. For å sikre at kulturminnene ikke ødelegges eller forringes som følge av bruk eller slitasje, vil det i en del tilfeller også være aktuelt å informere om riktig bruk eller atferd.

Regjeringen vil også legge vekt på økt samordning og samarbeid mellom frivillige og statlige aktører med sikte på å i større grad formidle, synliggjøre og ta i bruk kulturminner i sammenheng med friluftsliv.

BOKS 6

Kultur og natursti rundt Maridalsvannet

Kultur- og naturstien rundt Maridalsvannet i Oslo tar utgangspunkt i kulturminner som opplevelsesressurs og gjør turgåere oppmerksomme på landskapets historie. Gjennom 31 skilt får turgåerne informasjon om kulturminner og landskap i det populære turområdet. De fleste skiltene står langs turstiene, men det er også satt opp skilt ved kulturminner litt utenfor allfarvei.

Kulturlandskapet i Maridalen forteller om tidligere tiders ressursutnyttelse og byggeskikk. Samtidig gir den utstrakte tur- og fritidsbruken av området et usedvanlig godt utgangspunkt for å formidle disse historiene.

Skiltprosjektet har pågått siden 2010. Byantikvaren i Oslo har utarbeidet og montert informasjonsskiltene i samarbeid med Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Riksantikvaren, Bymiljøetaten og Maridalens venner.

Skiltene går fra det generelle til det spesielle. En har ønsket å «plassere historiene i verden». Det innebærer at skiltene først gir en oversikt over forholdene på et nasjonalt, nordisk eller internasjonalt plan, før de går helt inn på det enkelte kulturminnet på stedet.

Hvis man vil planlegge turen – eller ta en «virtuell tur» i Maridalen – kan man finne skiltene og kart over dem på Byantikvarens hjemmesider.

Syklist i Maridalens kulturlandskap.
Foto: Marianne Gjørvi

Regjeringen vil sikre, opparbeide og tilrettelegge viktige områder for friluftsliv

- Statlig sikring og tilrettelegging av friluftslivs-områder i og ved byer og tettsteder som kan brukes av mange brukergrupper skal prioriteres. Det omfatter både oppholdsområder og viktig grønnstruktur for ferdsel nær der folk bor
- Det skal vurderes hvordan statens sikringsordning kan fremme sikring og tilrettelegging av viktige områder og ferdselsårer for friluftsliv i bynære skoger og landbrukets kulturlandskap, basert på frivillige avtaler med grunneiere
- Regjeringen vil øke satsingen og samarbeidet mellom sektorer og med friluftslivsorganisasjonene om etablering av ferdselsårer for friluftsliv, med ambisjon om at alle byer og tettsteder skal ha maksimalt 500 meter fra bosted til et sammenhengende nettverk av ferdselsårer
- Anlegg for idrett og egenorganisert fysisk aktivitet i kommunene, herunder friluftsliv, skal være førsteprioritet for den statlige idrettspolitikken de nærmeste årene. Fra 2014 økes tilskuddssatsene for de viktigste anleggene for egenorganisert aktivitet og friluftsliv fra 700 000 kroner til 1 000 000 kroner. Dette omfatter blant annet turveier, turstier og turløyper. Regjeringen vil videre vurdere å avvike minimumskravet om lengde for turveier dersom en turvei vil binde sammen to eksisterende turveier
- Regjeringen vil i tilskuddsbrevet til fylkeskommunene gi overordnede føringer om at rammetilskuddet fra spillemidlene skal legges til rette for den organiserte idretten og egenorganisert fysisk aktivitet og friluftsliv
- Regjeringen vil øke satsingen på kulturminner som opplevelsesressurs og motivasjonsfaktor i friluftsliv, ved formidling, synliggjøring og bruk av kulturminner. Samordning og samarbeid mellom frivillige organisasjoner og statlige aktører skal økes
- Innenfor gjeldende tilskuddsordninger skal det stimuleres til skilting og merking som gjør det enkelt å finne fram til ferdselsårer, naturområder og kulturminner

4. Stimulere til friluftslivsaktivitet

4.1 Øke samarbeidet mellom kommuner for å øke attraktiviteten i nærmiljøene i byer og tettsteder

Regjeringen vil videreutvikle arbeidet som gjøres i eksisterende satsinger og spre kompetanse på utvikling av gode bymiljøer med høy brukbarhet og kvalitet i byens uterom og friluftsområder. Dette er et arbeid som blant annet gjøres i samarbeidsprogrammet Framtidens byer og i Groruddalssatsingen i Oslo. Nettverksarbeid mellom kommunene vil også være sentralt for å utveksle erfaringer og utvikle metoder for å få attraktive og tilgjengelige friluftsområder i den videre plansatsingen mot store byer.

4.2 Øke andelen personer med innvandrerbakgrunn som utøver friluftsliv

Regjeringen vil øke satsingen på å legge til rette for at flere personer med innvandrerbakgrunn deltar i friluftsliv. Personer med innvandrerbakgrunn er allerede prioritert i tilskuddsordningen for friluftslivstiltak, og i 2013 avsatte Miljøverndepartementet 3 mill. kroner til en egen ordning for å øke integreringen av personer med innvandrerbakgrunn i friluftsliv. Ordningen hadde en ramme på 3 mill. kroner. For å øke arbeidet med å legge til rette for at flere personer med innvandrerbakgrunn deltar i friluftsliv, vil regjeringen videreføre og styrke de økonomiske rammene for denne ordningen i 2014.

Regjeringen vil videre styrke informasjonen om friluftsliv overfor personer med innvandrerbakgrunn, inkludert hvilke regler som gjelder og hvordan man kan komme seg på tur, gjennom informasjonsmateriale. Regjeringen vil som ledd i dette forsterke arbeidet med å oppmuntre innvandrerorganisasjoner til å informere om friluftsliv og å arrangere friluftslivsaktiviteter. Regjeringen vil også bidra til oversettelse av informasjon om friluftsliv og turmuligheter på nettbaserte løsninger og apper.

Gjennom Groruddalssatsingen, som er et samarbeid mellom staten og Oslo kommune, er det gjort en rekke erfaringer om hvordan mange personer med innvandrerbakgrunn utøver friluftsliv. I forbindelse med satsingen er det blant annet kartlagt at ikke-vestlige innvandrere i langt mindre grad bruker skogen til turgåing enn vestlige innvandrere og etnisk norske. Innvandrerungdom deltar også i mindre grad i tradisjonelle friluftslivsaktiviteter, som turgåing og skigåing.

I videreutviklingen av satsingen på innvandrere og friluftsliv er det nyttig å ta med erfaringene fra evalueringen av Groruddalssatsingen fra 2011. Parker og andre grøntområder er viktige sosiale møteplasser for innvandrergrupper, og det å gjøre bruk av utendørsområder er vel så viktig av sosiale grunner som for trening eller fysisk aktivitet. Å tilrettelegge for aktivitetsskapende byrom, parker og grøntområder er dermed særlig viktig for barn og ungdom med minoritetsbakgrunn.

BOKS 7 Bynært friluftsliv i Groruddalen

Verdensparken med parkouranlegget er et populært møtested på Furuset, der folk møtes i et flerkulturelt fellesskap. Foto: Marianne Gjerv

Parkouranlegget på Furuset i Oslo er Norges første utendørs anlegg for parkour, som handler om å komme seg raskest mulig fra ett punkt til et annet uten å gå rundt hindringer. Hindringene skal du hoppe over, rulle over, klatre over eller løpe over.

Parkouranlegget er en del av Verdensparken, som har fått navnet sitt fordi parken skal kunne brukes av folk med bakgrunn fra hele verden.

Parkouranlegget blir også brukt som lekeplass og møtested for barn og unge som ikke driver aktivt med parkour eller organisert idrett. Verdensparken ligger midt i et boligområde, i et grøntdrag på størrelse med Rådhusplassen i Oslo.

Grillplassene langs den nyanlagte bekken er omgitt av frukttrær og bærbusker, og er populære møteplasser for piknik.

Folk på Furuset ble spurt om hva de ønsket seg. Ungdommen ønsket seg parkouranlegg og mange voksne ønsket seg en lokal variant av Frognerparken. Løsningen ble Verdensparken.

Verdensparken er en av fire bydelsparker som bygges som en del av Groruddalssatsingen. I løpet av høsten 2013 skal Bjerkedalen park og Grorudparken åpnes. Linjeparken i Bydel Stovner, er i oppstartsfasen. I regi av Groruddalssatsingen er det bygget flere turveier og gang- og sykkelveier som skal knytte bydelsparkene og de andre grønne områdene i dalen sammen med boligområdene.

BOKS 8 Til topps

Til Topps er et integreringsarrangement innenfor friluftsliv, der det flerkulturelle og frivillige Norge går sammen på fjelltur. Det arrangeres turer til toppen av Galdhøpiggen fra Spiterstulen og Juvasshytta, og det er egne kulturvandring i Lom. Til Topps ble i 2013 arrangert for sjette gang, der over 1000 personer deltok, fra til sammen 60 land. Siden starten har over 5000 mennesker fra mange ulike nasjoner besteget Galdhøpiggen. Norges Røde Kors arrangerer Til Topps i samarbeid med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI), Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) og Den Norske Turistforening (DNT).

Som konsekvens av arrangementet skapes det rundt om i landet lokale møteplasser, der det settes sammen turgrupper som sammen trener til å dra på toptur.

4.3 Friluftsliv i skole og barnehager

Regjeringen ser det som særlig viktig å prioritere barn og unge i arbeidet med å stimulere til friluftsliv. Deler av befolkningen er i stor grad fremmedgjort i forhold til natur og friluftsliv, og mangler erfaring og kunnskap om å utøve friluftsliv. Når foreldrene i mindre grad enn før tar med barna ut i skog og mark, har en sentral arena for sosialisering til friluftsliv blitt borte.

Skolen er den viktigste arena for å nå alle barn og unge, og viktig for utjevning av sosiale ulikheter. I skolen nås barn og unge med innvandrerbakgrunn og barn av foreldre som ikke har friluftsliv som en naturlig del av sin fritid og hverdagsliv. Naturen i nærmiljøet kan brukes av barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner som en læringsarena for å gi økte kunnskaper og ferdigheter i friluftsliv, og samtidig bidra til å oppnå målene i læreplanene.

Friluftsliv og bruk av naturen er en viktig del av barnehagens- og skolens arbeid. Dette framgår også tydelig i målene i rammeplanen for barnehagene og læreplanene for grunnsopplæringen. Å bruke naturen og legge til rette for varierte friluftslivsaktiviteter passer godt sammen med regjeringens vektlegging av mer praktisk, variert og relevant opplæring. Det er innført 2 timer fysisk aktivitet på 5.-7.trinn og skolene oppfordres til å legge til rette for mer fysisk aktivitet på alle trinn. Forskning viser at dette har en positiv betydning, både som et helse- og læringsfremmende virkemiddel. Natur- og friluftsliv gir unike muligheter til å

kombinere disse målsettingene. Det er viktig at barnehage- og skoleeierne tar ansvar for at personalet har tilstrekkelig kompetanse, og gir mulighet for etter- og videreutdanning dersom personalet ønsker eller har behov for det.

Regjeringen vil videreføre satsingen på «Den naturlige skolesekken», der skoler i samarbeid med eksterne aktører utvikler modeller for bruk av skolens nærområde som læringsarena, for eksempel med høstingsaktiviteter som fiske og bærplukking. Den naturlige skolesekken skal hjelpe til med å utvikle nysgjerrighet og kunnskap om naturen og medvirke til økt bevissthet om bærekraftig utvikling og økt miljøengasjement hos elever og lærere i grunnskolen. Koblingen mellom friluftsliv og naturen som læringsarena skal få større oppmerksomhet i satsingen.

For å oppnå økt bruk av naturen i læringsøyemed, vil regjeringen oppfordre til at alle skoler utarbeider en nærmiljøanalyse, med kartlegging av områder som egner seg som læringsarena. Dette er områder som har særlige opplevelseskvaliteter i form av kulturminner, naturmangfold, landskap eller lignende. Regjeringen vil også oppfordre alle skoler til å gjennomføre en kartlegging av barnas ferdselsårer i skolens nærområde og bruke metodikken «Digitale barnetråkk», som Statens kartverk har utviklet kartgrunlaget for.

Det er viktig å legge til rette for en trygg skolevei slik at barn og unge kan gå eller sykle til skolen. En kartlegging av barnas ferdselsårer kan også være til hjelp for å finne trygge skoleveier, med minst mulig støy og luftforurensning, jf. også mål i Nasjonal transportplan om at 80 prosent av barn og unge skal gå eller sykle til og fra skolen.

I tillegg til at naturen kan benyttes som læringsarena, er det også viktig å rette oppmerksomheten mot utvikling av ferdigheter og kompetanse i friluftsliv, for å videreføre en viktig del av den norske kulturarven som friluftslivet representerer.

Friluftsliv er i dag integrert i kroppsøvingsfaget, i to av de nye valgfagene i ungdomsskolen og er hovedfokus i en egen friluftslivslinje som er en forsøksordning ved Knut Hamsun videregående skole. Nordland Fylkeskommune har fått tillatelse til å utvikle et treårig utdanningstilbud i friluftslivsfag ved skolen. Friluftslivsutdanningen vil komme i gang høsten 2013, og skal være åpent for ungdom fra hele Nordland. Programområdet friluftslivsfag blir et 3-årig utdanningstilbud, som fører fram til studiekompetanse, etter samme modell som for idrettsslag. Det nye tilbudet skal etableres som et 5-årig forsøk. Knut Hamsun videregående skole har hovedavdeling i Hamarøy kommune.

Foto: Guro Voss Gabrielsen

Barnetråkkregistreringer er en metode for å gi barna en stemme i planleggingen. Gjennom analoge eller digitale verktøy registrerer barn selv hvor de liker å være og hvor de ikke liker å være. Barnetråkkregistreringer er en kartlegging av skolevei, lekeområder, steder der barna sykler, går på ski, aker, leker sisten eller spiller fotball. Parker, plasser, gater, torg, veikryss og snarveier registreres med barnas egen vurdering av hvordan det er å være der. Registreringene tar høyde for ulike årstider og når på døgnet (morgen, dag, ettermiddag, kveld) barna liker/ikke liker å bruke de forskjellige stedene.

Registreringene utføres som oftest på skolene, fortrinnsvis som et samarbeid mellom kommunens planavdeling og lærer. All innsamlet informasjon anonymiseres slik at barnas registreringer ikke kan knyttes til person, og metoden er utviklet i løpende dialog med Datatilsynet.

Det pågår for tiden en utvikling av de digitale barnetråkkregistreringene. Målet med oppgraderingen er å gjøre det enklere å foreta registreringer, å bedre kommunikasjonen mellom barn og kommune (slik at barna får tilbakemeldinger og ser hvordan informasjonen de har bidratt med brukes), samt legge til rette for teknisk utvikling (registrering via GPS og lignende). Registreringene knyttes direkte til kommunens digitale kart slik at de blir synlige ved eventuelle plansaker som dukker opp i området fremover.

Barnetråkkregistreringer gir kunnskap om hvilke områder, forbindelser og strekninger som er viktige for barn og unge. Når informasjonen kartfestes blir den tilgjengelig for planleggere slik at det kan legges grunnlag for en by- og stedsutvikling som tar hensyn til barns interesser.

Barnetråkkregistreringer er gjennomført over hele landet, og interessen er stor fra kommuner og skoler.

4.4 Økt samarbeid med grunneierne og de frivillige organisasjonene

De frivillige organisasjonene er svært viktige i arbeidet med å få befolkningen aktiv i friluftsliv. Dette underbygges blant annet av folkehelseloven, som pålegger kommunene å legge til rette for samarbeid med frivillige organisasjoner. Regjeringen vil derfor videreføre og videreutvikle samarbeidet med friluftsansjonene.

Gjennom godt samarbeid med kommunene, spiller de frivillige organisasjonene en viktig rolle i å være bindeledd mellom lavterskelaktivitet i kommunal regi og ordinær aktivitet i regi av frivillige organisasjoner. De frivillige organisasjonene kan også ved kurs, opplæring og lignende stimulere til egenorganisert aktivitet.

Det følger av Meld. St. 34 (2012-2013) «Folkehelsemeldingen», at regjeringen vil utvikle samarbeidet med frivillige organisasjoner ved å sette deltakelse, medvirkning og sosial inkludering på dagsorden i det lokale folkehelsearbeidet. Meldingen understreker også organisasjonenes viktige rolle i arbeidet med å få befolkningen aktiv i friluftsliv, og den helsegevinsten som ligger i dette.

Regjeringen ønsker som ledd i dette blant annet at frisklivssentralene skal ha et godt samarbeid med friluftsansjonene. Et mål med å videreutvikle samarbeidet mellom frisklivssentralene og friluftslivsorganisasjonene vil være at brukerne og befolkningen blir kjent med naturen og turmulighetene i eget nærmiljø, og blir inspirert til å ta mulighetene i bruk.

Grunneiere, både i og utenfor tettbebygde strøk, har en viktig rolle ved gjennomføring av strategien. De fleste fysiske tilretteleggingstiltak vil blant annet kreve grunneiers tillatelse og samarbeid. Grunneierne har ofte økonomiske interesser innen jord- og skogbruk, eller de har andre planer for arealene. Det er derfor viktig at grunneierne og deres organisasjoner blir naturlige deltagere i prosesser som gjelder friluftsliv.

Samarbeid mellom offentlige, frivillige og private aktører er viktig. Regjeringen vil der det er relevant legge større vekt på samarbeid med frivillige organisasjoner ved tildeling av tilskuddsmidler.

Sentralt for å motivere til aktivitet er at informasjon, argumentasjon og aktiviteter oppleves som lystbetont og ikke som påtvinget trening. Her har friluftslivsaktiviteter et fortrinn i forhold til mange andre aktiviteter, da de oppleves som positive av så godt som hele befolkningen.

Samtidig viser undersøkelser at det er mange ulike aktiviteter og opplevelser som motiverer til aktivitet avhengig av personlig interesse.

Aspekter som stillhet og ro, klatring, fiske, det å oppleve planter og dyr, å bli kjent med kulturminner og områders historie, samvær med familie og venner og behov for sosiale møteplasser er for mange blant de viktigste motivasjonsfaktorene for å utøve friluftsliv. Disse elementene må vektlegges i arbeidet med å motivere til aktivitet.

I tillegg må det være søkelys på mer moderne friluftslivsaktiviteter, som ofte særlig er attraktive for ungdom.

For å realisere friluftslivets folkehelsepotensial er det særlig viktig å nå de grupper i befolkningen som er for lite fysisk aktive. Dette omfatter omtrent 70-80 prosent av befolkningen. For en del er det å ha tilgang til enkle, men gode turmuligheter sammen med andre det som skal til for å komme seg ut. Det å møte engasjerte personer og å dele opplevelser og erfaringer med disse, kan ha sterkere effekt enn mye annet når det gjelder påvirkning og endring av livsstil.

For å dekke de ulike behovene er det viktig med vedvarende organisert aktivitet med turer, kurs og opplæring, som kan gi kompetanse og inspirasjon til fremtidig aktivitet på egenhånd.

Gjennom tverretattlig samarbeid og prioriteringer innenfor tilskuddsmidler, bør staten, fylkeskommunene, kommunene, private og frivillige aktører i fellesskap utvikle gode eksempler på tilrettelegging og stimulering til friluftsliv. I for eksempel Drammen kommune er det satset betydelig de senere år på friluftsliv, både i selve byen og i naturområdene rundt. Å skilte og etablere ferdssårer fra bykjernen og ut i omliggende friluftsområder har vært en viktig del av satsingen.

Det er viktig at det legges til rette for deltakelse i friluftsliv på fritiden i nærmiljøet der barn og barnefamilier bor. Gode friluftslivsvaner dannes i tidlige barneår, og dette er vaner som varer livet ut. Det må gis gode, organiserte tilbud i tillegg til at det tilrettelegges for å senke terskelen for egenaktivitet. «Barnas Turlag» (i regi av Den Norske Turistforening) og «Fiskeklubben» (i regi av Norges jeger- og fiskerforbund) er gode eksempler på slike tilbud. Her engasjeres ikke bare barna, men hele familien. Tilbudene er fleksible, billige og åpne for alle.

Det er viktig å få fram at friluftsliv ikke bare er turer i skog og mark, men inneholder et stort mangfold av aktiviteter, som også kan finne sted i grønne områder

i urbane miljøer. I dette arbeidet er de frivillige organisasjonene en meget viktig ressurs.

Økt samarbeid og samordning bør også tilstrebes ved utvikling og utvidelse av interkommunalt samarbeid. De interkommunale friluftsrådene og Friluftsrådenes Landsforbund representerer et system som bidrar til godt samarbeid mellom kommuner og mellom kommuner og organisasjoner, overføring av kunnskap og effektiv utnyttelse av ressurser og kompetanse. De interkommunale friluftsrådene er mange steder svært viktige aktører i arbeidet med både sikring/ivaretagelse og tilrettelegging av områder for friluftsliv, og i arbeidet med stimulering til friluftsliv.

Regjeringen ønsker derfor å stimulere til at flest mulig kommuner er med i et interkommunalt friluftsråd. Ut fra erfaringer med interkommunalt samarbeid er det viktig at friluftsrådene kan dekke regionale behov for å fremme friluftsliv i bykommuner og distriktskommuner i en helhetlig sammenheng. Dette gir blant annet rådene en størrelse som gjør dem i stand til å utvikle regional kompetanse. Flere friluftsråd er for eksempel etablert med utgangspunkt i eksisterende regionråd.

Friluftsrådene har mange steder en sentral rolle i forvaltning og drift av kystledene, ikke minst i Oslofjorden, der Oslofjordens Friluftsråd driver 40 store og små hytter for allmennheten. Dette er et flott tilbud, og en viktig del av arbeidet med å få flest mulig aktive i friluftsliv.

For å oppnå en målrettet satsing på friluftsliv er det også vesentlig at de frivillige organisasjonene har en tydelig stemme i samfunnsdebatten, både nasjonalt, regionalt og lokalt. Friluftslivsorganisasjonene bør inkluderes i kommunal og regional planlegging. Blant annet for å bidra til dette vil regjeringen videreføre satsingen på de frivillige organisasjonenes samarbeidsorgan «Forum for natur og friluftsliv».

Antallet som utøver fritidsfiske har gått jevnt nedover de senere år. Regjeringen vil at flere skal få oppleve gleden som ligger i fritidsfiske, og vil prioritere arbeidet med å stimulere til fritidsfiske. Blant annet er tiltak som fremmer fritidsfiske prioritert i tilskuddsordningene til opparbeiding av statlig sikrede friluftsområder og for tilskudd til friluftslivstiltak. Regjeringen vil også bidra til tiltak i forbindelse med Norges jeger- og fiskerforbunds satsing på rekruttering gjennom «Sportsfiskets år» i 2014. Norges Jeger- og fiskerforbund er allerede i gang med planleggingen av et mangfold av fritidsfiskeaktiviteter for barn, ungdom, familier og inaktive grupper over hele landet.

Gode eksempler på hvordan kommuner, interkommunale friluftsråd, frivillige organisasjoner og grunneierorganisasjoner med flere i fellesskap kan gjennomføre både fysisk tilrettelegging og sosial støtte, organisert aktivitet, kurs og opplæring som gir alle grupper i befolkningen nødvendig inspirasjon og kompetanse, skal formidles nasjonalt. Slike eksempler kan blant annet formidles gjennom publikasjoner og på internett.

For eksempel har Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet utarbeidet en eksempelsamling om åpne møteplasser for barn og unge og en eksempelsamling om inkluderende fritidsaktiviteter for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Et annet eksempel er ordningen «Inn på tunet» som formidles blant annet gjennom Innovasjon Norge og stiftelsen Matmerk.

BOKS 10 «Inn på tunet»

Landbruksmeldingen omtaler satsingen «Inn på tunet», som er betegnelsen på ulike tilbud innenfor helse-, sosial og oppvekstsektoren der gårdsbruk benyttes som arena for mestring, utvikling og trivsel. Inn på tunet-gårdene kan blant annet ha tilrettelagte tilbud innenfor friluftsliv og fysisk aktivitet, og tilbyr opplevelser og aktiviteter knyttet til natur, dyr og gårdsdrift. Det er utviklet mange gode tilbud for å fremme bruk av dyr og spesielt hest, for å bedre fysisk, psykisk og sosial helse.

Landbruket ønsker å stimulere til flere tilrettelagte tilbud gjennom «Inn på tunet», og regjeringen vil videreføre og utvikle satsingen på dette.

4.5 Bruk av ny teknologi for å fremme friluftsliv

Ny teknologi (som IKT) kan være et godt verktøy for å øke antall aktive i friluftsliv, i tillegg til å øke aktivitetsnivået for dem som allerede utøver friluftsliv. I dag er avansert teknologi i form av blant annet programvare/tjenester lett tilgjengelig. For eksempel kan alle med smarttelefoner dra nytte av tjenester som gir gode tur- og aktivitetsforslag der de er, eller av apper som stimulerer til å trene ute i naturen.

Geocaching, der brukeren må ut i naturen for å finne gjenstander/registrere aktiviteter eller lignende for å løse ut belønninger, blir stadig mer utbredt, og er en aktivitet som er direkte forankret i ny teknologi.

En videre utvikling og utbredelse av IKT-baserte produkter og tjenester kan bidra til at flere blir aktive og tar del i friluftsliv. En viktig forutsetning for en slik utvikling er at offentlige etater fortsetter å legge til rette for videre bruk av egne data, slik som kartdata og

informasjon om for eksempel turstier, særegen natur, kulturminner og aktivitetstilbud. I tillegg til at slik informasjon sikrer at nye tjenester fylles med godt innhold, kan tilgang og bruk av denne type data være til inspirasjon for nye måter å oppleve natur og friluftsliv på.

Regjeringen vil stimulere til økt friluftslivsaktivitet gjennom å:

- Videreføre og utvikle satsingen på friluftslivsaktiviteter og friluftslivstiltak i regi av organisasjonene
- Oppfordre alle kommuner til å utarbeide nærmiljøkart som viser ferdselsårer for gåing, sykling og skigåing
- Se positivt på et økt samarbeid mellom kommuner og frivillig sektor, som for eksempel mellom frisklivssentraler og friluftslivsorganisasjonene
- Videreføre satsingen på Den naturlige skolesekken, der koblingen mellom friluftsliv og naturen som læringsarena får større oppmerksomhet
- Oppfordre alle skoler til å utarbeide en nærmiljøanalyse med kartlegging av områder som egner seg som læringsarena
- Oppfordre alle skoler til å gjennomføre en kartlegging av barnas ferdselsårer i skolens nærområde, for eksempel ved bruk av metodikken «Digitale barnetråkk»
- Oppfordre kommuner og frivillige organisasjoner til å etablere utstyrsbanker for friluftsliv
- Bidra til at frivillig sektor, for eksempel relevante innvandrersamfunn, styrkes som aktører i arbeidet med å fremme friluftsliv overfor personer med innvandrerbakgrunn
- Videreføre og styrke tilskuddsordningen på Miljøverndepartementets budsjett med formål å legge til rette for at flere personer med innvandrerbakgrunn deltar i friluftsliv
- Utarbeide informasjon om friluftsliv som kan distribueres til organisasjoner og kommuner, og som kan benyttes i deres arbeid med personer med innvandrerbakgrunn
- Bidra til oversettelse av informasjon om friluftsliv og turmuligheter på nettbaserte løsninger, apper og andre arenaer som når fram til personer med innvandrerbakgrunn
- Oppfordre organisasjonene til aktivt involvere personer med innvandrerbakgrunn til friluftsliv, gjennom vennefamilier, «fadderordninger», «mentorer» med mer, samt praktisk introduksjon til aktiviteter
- Prioritere støtte til IKT-baserte produkter og tjenester som kan bidra til at flere blir aktive og tar del i friluftsliv
- Stimulere til at flest mulig kommuner er med i et interkommunalt friluftsråd
- Videreføre og videreutvikle satsingen på Forum for natur og friluftsliv
- Øke satsingen på stimulering til fritidsfiske, blant annet ved prioriteringer av tiltak og bidrag til Sportsfiskets år 2014 i regi av Norges Jeger- og fiskerforbund
- Videreføre og utvikle satsingen på «Inn på tunet»
- Sikre grunneiernes organisasjoner medvirkning i relevante forum for friluftsliv, herunder i sammenheng med kommunal- og regional planlegging
- Videreføre fokusområdet i Groruddalssatsingen om å gjøre friluftsområder mer attraktive og tilgjengelige
- Videreføre plansatsingen mot store byer – Nærhetsbyen, som innebærer tiltak for å styrke sammenhengende overordnede og lokale strukturer, byrom og utearealer (for eksempel satsingen på bynært friluftsliv i Drammen)

5. Videreutvikle kunnskapsgrunnlaget om friluftsliv

Et solid kunnskapsgrunnlag er viktig for at friluftsliv skal være en forutsigbar og tydelig faktor i all samfunns- og arealplanlegging og i et aktivitets- og folkehelseperspektiv. Kunnskapen om hvilke områder som er mest verdifulle og har størst potensial for friluftsliv er i dag ikke tilstrekkelig. Det er også for lite kunnskap om friluftslivets betydning for folkehelsen. Regjeringen mener det er behov for mer kunnskap om friluftslivets og naturens positive betydning for folkehelsen, jf. blant annet folkehelseovens krav om at kommuner og fylkeskommuner skal ha oversikt over positive påvirkningsfaktorer på folkehelsen.

En positiv effekt av grøntarealer, parker og friområder er at det øker mulighetene for fysisk aktivitet, rekreasjon og trygg lek. Det er viktig at tilgangen til slike områder er uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn.

I dag mangler ofte et tilstrekkelig og enhetlig kunnskapsgrunnlag for å vurdere verdien av ulike friluftslivsområder i Norge, noe som kan resultere i at viktige friluftsområder bygges ned eller ikke blir godt nok ivarettatt. Noen fylker har allerede kartlagt og verdsatt mye friluftslivsareal, men på landsbasis gjenstår mye.

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å stimulere til kartlegging og verdsetting av friluftslivsareal i alle landets kommuner. Dette bør også sees i sammenheng med andre kartlegginger som pågår, for eksempel Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltningen, som blant annet innebærer kartlegging og registrering av kulturminner i kommunene.

En slik satsing vil medføre at kommunene i sin samfunns- og arealplanlegging etter plan- og bygningsloven får et langt bedre kunnskapsgrunnlag for beslutninger som berører friluftslivsverdier.

Det er allerede utviklet veiledningsmateriell for denne type kartlegging i form av DN's håndbok om kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Resultatene fra kartleggingen skal fortløpende legges inn i en allment tilgjengelig database (pr. i dag Naturbase).

Det er også viktig å dokumentere friluftslivsbruken av de ulike turområdene. I dag mangler det kunnskap om deltakelse i egenorganiserte aktiviteter, og dermed mangler en viktig kunnskap for å kunne tilpasse og

utvikle lokale tiltak. Slik dokumentasjon vil også gi kunnskap om hvilke tiltak som er gode/mindre gode.

Det er også behov for mer forskning om helseeffekten av naturopplevelser, opplevelser av kulturminner i naturen og identifisering av hva som er de viktigste barrierene og motivene for å utøve friluftsliv. Videre er det behov for kunnskap om hvilke tiltak som virker best for å oppnå deltagelse i friluftsliv i hverdagen blant lite aktive grupper i befolkningen.

Ulykker i forbindelse med friluftsliv forekommer i form av blant annet drukning, fall, forgiftning og nedkjøling. Ulykkene kan blant annet knyttes til mangel på kunnskap og utstyr. Det er et mål å få en bedre oversikt over disse ulykkene, jf. Nasjonal strategi for forebygging av ulykker som medfører personskader 2009-2014. Regjeringen vil arbeide for å tallfeste mål for reduksjon av ulykker for aktuelle sektorer. Det statistiske grunnlaget og data for friluftslivulykker er generelt mangelfullt, og det innebærer at det er utfordrende å drive skade-forebyggende arbeid. Det er behov for mer kunnskap om friluftslivulykker. Nasjonalt folkehelseinstitutt arbeider med en rapport om ulykker som vil gi bedre oversikt, der også ulykker i forbindelse med friluftsliv vil omtales. Rapporten utgis i løpet av 2013.

I skadedata i Norsk pasientregister rapporteres det om ulykker i forbindelse med friluftsliv, hav og sjø. Rapporten fra Norsk pasientregister fra 2012 viser at slike ulykker utgjorde 6,9 % av alle rapporterte skader, og at aldersgruppen 40-59 år skadet seg hyppigst. Det var ingen forskjell mellom kvinner og menn. Dataene må tolkes med forsiktighet, fordi rapporteringen foreløpig er mangelfull.

Det arbeides med å forbedre statistikken. For å få god oversikt over ulykkene i friluftsliv kan det være behov for egne utvalgsundersøkelser og at friluftslivsorganisasjonene, skoler og befolkningen bidrar med egne data. Et eksempel er New Zealand, som har laget en egen database hvor friluftslivsorganisasjoner og skoler rapporterer om friluftslivulykker.

Turister kan være særlig utsatt for friluftslivulykker i Norge, og det er viktig med god informasjon på ulike språk.

Regjeringen vil videreutvikle kunnskapsgrunnlaget i arealforvaltningen og i det generelle friluftslivsarbeidet gjennom å:

- Stimulere til kartlegging og verdsetting av friluftslivsområdene i alle landets kommuner, med målsetting om at flest mulig av landets kommuner har kartlagt og verdsatt sine viktigste friluftsområder innen 2018
- Prioritere forskning og utredningsarbeid om helse- og læringseffekter av friluftsliv, herunder hva som er de viktigste barrierene og motivene for å utøve friluftsliv og hvilke tiltak som har best effekt for å oppnå økt deltagelse i friluftsliv
- Arbeide for å tallfeste mål på reduksjon av friluftslivsulykker, jf. Nasjonal strategi for forebygging av ulykker som medfører personskader 2009-2014

BOKS 11 Barnas Turlag

Foto:
Julie Maske

Barnas Turlag er Den Norske Turistforening (DNT) sitt tilbud til barn og barnefamilier, og tilbudet er tilpasset barn fra 0-12 år. Det er ca. 25 000 medlemmer i Barnas Turlag. Disse er fordelt på over 140 lag over hele landet.

Barnas Turlag har tilbud først og fremst i nærmiljøet der folk bor, men har også overnattingsturer og leirer i fjellet og ved kysten. Eksempler på aktiviteter er kveldsmatturer, skattejakt, klatring, padling, kosedyrtur, trilletur og måneskinntur.

6. Øke bevisstheten om friluftslivets positive effekter

Regjeringen ønsker økt bevissthet om friluftslivets positive effekter blant annet knyttet til folkehelse.

Friluftsliv gis oppmerksomhet blant annet gjennom ulike nasjonale markeringer som friluftslivets uke, Landskonferanse for friluftsliv hvert tredje år, den årlige Norske friluftslivsprisen og Sportsfiskets år i 2014.

Regjeringen vil gjennomføre et nytt Friluftslivets år i 2015. Regjeringen ønsker å gjennomføre året som en nasjonal satsing, der det blir arrangert aktiviteter gjennom hele året i hele landet, og der friluftsliv får økt oppmerksomhet. Friluftsliv i nærmiljøet, fritidsfiske og kulturminner i naturen som opplevelsesverdi skal gis særlig oppmerksomhet gjennom året. Året skal også øke bevisstheten om allemannsretten og de svært gode mulighetene som alle i Norge har til å utøve friluftsliv.

Det tas sikte på at Friluftslivets år skal bidra til økt informasjon om rettigheter og plikter under utøvelse av friluftsliv, for eksempel i form av en kampanje om rettigheter og plikter etter allemannsretten. Regjeringen har som overordnet mål at året skal gi varige resultater i form av økt deltakelse i friluftsliv i alle deler av befolkningen. Barn, unge og barnefamilier er målgrupper som skal ha særlig oppmerksomhet.

Friluftslivsorganisasjonene vil ha en meget sentral rolle i planlegging og gjennomføring av året, i tillegg til natur- og miljøvernorganisasjonene, kulturvernorganisasjonene, aktuelle barne- og ungdomsorganisasjoner og innvandrersorganisasjoner. Kommunene, fylkeskommunene og mange av de statlige etatene vil også være svært viktige.

Regjeringen vil bidra til at stimulering og tilrettelegging for friluftsliv, inkludert ferdselsårer for gåing og sykling, integreres bedre i kommunenes arealplaner og i de regionale og kommunale folkehelseplanene. Både av hensyn til grunneiers utnyttelse av egen eiendom, og for å unngå konflikter mellom de ulike brukergruppene av utmark og kulturlandskap, er det viktig at dette får en grundig behandling under arealplanleggingen i den enkelte kommune. I slikt planarbeid bør det blant annet legges vekt på vurdering av

plassering av staller og rideanlegg opp mot mulighetene for ferdsel med hest i nærområdet. Det bør også tilstrebes å etablere avtaler mellom grunneiere og store brukergrupper slik at konflikter kan unngås.

Friluftslivsrelaterte tiltak og data (inkludert dokumentasjon av aktivitet/inaktivitet og lokal friluftslivsdeltakelse) bør også tas inn i folkehelseprofiler i kommuner og fylker som utarbeides som ledd i oppfølging av folkehelseloven.

Det følger av Folkehelsemeldingen at regjeringen vil gjennomføre en kampanje om fysisk aktivitet for å øke befolkningens kunnskap om betydningen av fysisk aktivitet og helsekonsekvenser av fysisk inaktivitet, samt øke bevisstheten om hva som skal til for å oppnå helsegevinst for den enkelte. Friluftsliv vil ha en sentral plass i denne kampanjen.

Regjeringen vil øke bevisstheten om friluftsliv gjennom å:

- Gjennomføre Friluftslivets år i 2015, med særlig vekt på friluftsliv i nærmiljøet, kulturminner i naturen som opplevelsesverdi og fritidsfiske. Barn, unge og barnefamilier skal ha særlig prioritet
- Gjennomføre en kampanje om verdien av fysisk aktivitet, der også friluftsliv vil ha en sentral rolle
- Stimulere til at friluftsliv integreres bedre i folkehelseplaner i kommuner og fylker
- Arrangere en felles konferanse om folkehelse og nærmiljø i august 2014

7. Økt samarbeid og samordning mellom sentrale aktører innenfor friluftsliv

En betydelig innsats for å gjennomføre grepene i strategien og dermed i større grad realisere friluftslivets folkehelsepotensial, kan gjøres gjennom prioriteringer, bedre samordning og mer effektiv utnyttelse av eksisterende økonomiske, administrative og juridiske virkemidler.

For å oppnå dette vil regjeringen blant annet fokusere på at målsetninger, krav og forventninger om satsing på friluftsliv, fysisk aktivitet og naturopplevelse, og koordinering med beslektede satsinger, fremgår av tildelingsbrev fra aktuelle departement til direktoratene, i forventningsbrev til fylkeskommunene og i embetsoppdrag fra direktoratene til fylkesmenn.

Regjeringen vil videre gå gjennom eksisterende tilskuddsordninger for friluftsliv, for å se om ordningene er innrettet slik at de skaper mest mulig aktivitet.

Regjeringen vil bidra til økt samarbeid og samordning innenfor friluftsliv gjennom å:

- Gå gjennom de ulike tilskuddsordningene til friluftsliv for å innrette ordningene slik at de skaper mest mulig aktivitet
- Sørge for at nasjonale krav og forventninger om satsing på friluftsliv framgår av tildelingsbrev fra departementene til direktorater, i embetsoppdrag til fylkesmennene og i forventningsbrev til fylkeskommunene

Utgitt av:
Miljøverndepartementet

Strategien kan bestilles hos
bestilling@miljodir.no

Forsidebilde: Maridalen i Oslo
Foto: Marianne Gjerv
Publikasjonskode: T-1535
ISBN 978-82-457-0474-7
Design og trykk: 07 Media AS
08/2013 – Opplag 1000

